

Altabizkarko Kantua

Oihu bat aditua izan da

Eugène Garay de Monglavek Altabizkarko Kantua argitaratu zuenean, duela ia bi mende, euskaldunen herri poesia epikoa “aurkitu” nahi izan zuen. Kantuaren faltsutasunaz asko eztabaidatu izan da, ez hainbeste faltsutasun horren intentzioaz: euskal gogoak behar zuen iruditeria sortzea.

SANTI LEONE

1834AN, Pariseko *Journal de l'Institut Historique* aldizkariko lehen alean argitaratu zuen Eugène Garay de Monglave baionarrak *Le Chant d'Altabizar*, Altabizkarko Kantua, euskaldunek Karlandiaren armadari eragindako porrota kantatzen zuen poema epikoa eta ustez zaharra. Baina historia hau, berez, berrogeita hamar urte bat lehenago hasi zen, Alemanian, Johann Gottfried Herder filosofoaren orrialdeen artean.

1784-1791 urteetan publikaturiko *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* lan mardulean, Herderrek orri bat eskaini zien euskaldunei. Han euskal herriaren eta hizkuntzaren antzinakotasuna azpimarratu zuen, eta eus-

kaldunak historian egindako zenbait balentria nabarmendu. Orreagako bataila, bertzeak bertze. Herderren ustez, “desiratzea litzateke herri alai eta azkar honen mintzaira, ohiturak eta historia ezagutuko bagenitu eta, Macphersonek zelten artean egin duen bezala, haien arteko bigarren Larramendi batek antzinako euskal gogo nazionalaren hondarrak bilatu eta ikertuko balitu”. Monglavek berak, Altabizkarko Kantuari paratu zion hitzaurrean, Macphersonen izena aipatuko zuen: “Beharbada, etorriko da euskaldunen kantu zaharrak bilduko dituen Macpherson”.

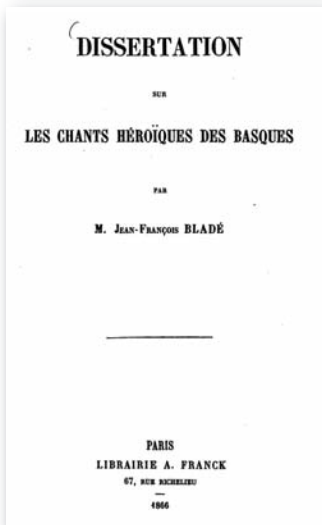
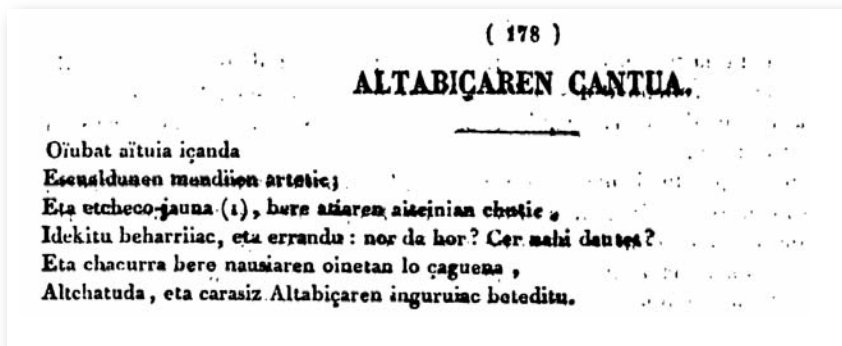
James Macphersonen itzal luzea

XVIII. mendean, James Macphersonek tradizio gaelikoan oinarritutako bere poemen bidez Eskoziako zenbait pertsonaia (Fingal, Ossian...) famatu bihurtu zituen Europa osoan. Halere, polemikak hasmentatik segitu zion Macphersonen lanari, eta ez ziren guti haren lana faltsukeriatzat jo zutenak. Herderren aipua, ordea, positiboa zen, eta erromantiko alemanek eskoziarrari buruz zuten ikuspuntua ongi islatzen du.

Ez da kasualitatea Monglavek ere eskoziarraren izena gogora ekarri izana, baina pentsatzekoa da aipu horren erranahia konplexuagoa dela. Alde batetik, baionarrak ere

Angulemako Saint-Pierre katedralaren aurrealdeko erliebea; Errolanen Kantua irudikatzen du.

Goian, Garay de Monglavek *Journal de l'Institut Historique* aldizkarian argitaratutako kantu ezaguna (1834). Behean, Jean-François Bladé-ren artikulua (1866), Altabizkarko Kantua faltsua zela salatzen zuen lehenena; eta James Macpherson, Monglave inspiratu zuen idazle eskoziarra.

kantu ezaguna zen euskaldunen artean, ahoz aho transmititua.

Hartara, ahozko tradizioa –Monglavek bildua– eta tradizio idatzia –Donostiako eskuizkribua– batzen zituen poemak arrakasta handia izan zuen XIX. mendean. Francisque Michelek, 1857an, *Le Pays Basque* liburuan sartu zuen, herri poesiaren atalean, eta Monglavek ematen zion antzinakotasuna onartzen ez bazion ere, poema zaharra zela aitortzen zuen. Julio Nombela madrildar euskaltzaleak espainolezko itzulpen bat publikatu zuen *Crónica de la Provincia de Navarra*-n: “Kantu honek antzinako euskaldunen adorearen berri ematen du”, idatzi zuen Nombelak. Halaber, Louis Landek, 1878an, hamar mendeko adina aitortu zion poemari bere *Basques et Navarrais* liburuan, eta, urte hartan berean, Hermilio de Olorizek bere bertsioa kaleratu zuen Iruñeko *Revista Euskarako* lehen alean.

Alta, ordurako, kantuaren egiazkotasuna zalantzan jarria zegoen, batez ere jakintsu baten eskutik, Jean-François Bladé-ren eskutik hain zuzen ere. 1866an idatzirik *Dissertation sur les chants heroïques des Basques* lanean salatua zuen Bladék kantuaren faltsukeria. Testu horretan, kritika zorrotza egin zion Monglaveri, eta poema berria dela nabarmentzeaz gain, *Journal de l'Institut*-eko bertsioak itzulpena behar zuela erratera iritsi zen Bladé. 1883an, pisu handiko bertze euskal ikertzaile batek, Wentworth Websterek, bat egin zuen Bladéekin *Boletín de la Real Academia de la Historia*-rako idatzitako artikulu labur batean.

Halere, kantuaren arrakasta eta kantuaren gaineko kritikak gorabehera, galdegin beharko genuke zertara heldu zen historia hori guztia. Zertarako sortu kantua? Zertarako hain sutsu defendatu, zenbaitek egin zuten bezala?

Herderrek berak ematen zion balioa ematen zion Macphersoni; alegia, herri tradizioaren bilatzaile eta zabaltzailearen balioa. Baina, bertzetik, ez genuke baztertu behar faltsutzailearen balioa ere kontuan hartu izana. Zeren oraindik ez baitugu erran: 1834an Garay de Monglavek Orreagako batailaren garai-kide gisa saldu nahi izan zuen poema ez zen poema zaharra, berak idatzirik poema baizik. Are gehiago, Monglavek argitara emandakoa itzulpena zen (Louis Duhaldere), berak frantsesez baitzuen idatzia poema. Beraz, hauxe nire hipotesia: Monglavek Herderren testua irakurri –1820ko hamarkadaz geroztik frantsesez eskuragarri zegoena–, bi gehi bi kalkulatu eta lau atera zitzaion: euskaldunek ez dute herri poesia epikorik, baina, Europako herri zaharrenetarik izanik, izan beharko lukete; Eskozian bezala, Euskal Herrian ere poesia hori bilatu-asmatu-ikertu-taxutuko duen Macpherson bat behar litzateke; eta, naski bere buruari egin zion azken galdera: eta neure gain hartuko banu Macphersonen zeregin

hori? Neroni banintz Euskal Herriko Macpherson? 1866an, Jean-François Bladé ikertzaileak eskoziarraren izena aipatu izana leporatuko zion Monglaveri: “Gaur egun, guztiok dakigu, Garay de Monglave jaunak izan ezik, Ossianen poesiak faltsutzaile trebe baten obra direla”. Baina, beharbada, Garay de Monglave jaunak ere bazekien.

Kantu baten arrakasta eta arrazoiak

Altabizkarko Kantua argitaratzean, Eugène Garay de Monglavek erran zuen Donostian aurkitutako eskuizkribu batean ikusia zuela, nahiz eta *Journal de l'Institut*-eko bertsioa hura ez izan: Pirinioen bi aldeetan bilduak zituen zenbait aldaeraren bidez osatua zuen Monglavek. Izan ere, haren hitzetan, Altabizkarkoa

Euskaldunek behar zuten baina inon agertzen ez zen poesia epikoa sortzeari ekin zion Monglavek

Eskaintza

Heldu diren lerroak idazteko proiektua aspaldian sortu zen, Pirinioetan eginiko bazkari batean. Hasmentan, hiru ginen parte hartzeoak: Joxemiel Bidador, Patxi Larrion eta neroni. Joxemiel zenak agudo demonio egin zuen bere parte, eta, geroago, argitaratu ere argitaratu zuen, bertze biak ez zirela heldu ikusita. Patxi ere zegokion lana bete egin zuen. Ni izan nintzen idatzi beharrekoa idatzi ez nuena, eta proiektua bertan behera gelditu izanaren erruduna. Zor hura kitatzera heldu naiz orain, eta, bidenabarkoan, Joxemieli omenaldi egitera, hari baitaude dedikatuak orrialde hauek.

JOSU SANTESTEBAN

Joxemiel Bidador.

Erantzuna, Hermilio de Olorizek bere itzulpena argitaratu zuen urte eta toki berean aurkitzen ahal dugu: 1878an, Arturo Campionek artikulua idatzi zuen *Revista Euskara*: “*La poesía popular vascongada y sus relaciones con la capacidad poética de la raza euskara*” (Euskal herri poesia eta haren harremana euskal arrazaren gaitasun poetikoarekin). Bertan, Herder ekarriko du hizpidera Campionek, hasmentako lerroetan aipaturiko liburua –eta, hain zuzen ere, segur aski Garay de Monglavek berak irakurri zuen bertsioa–. Hor baitago gakoa: Herderrek nahi zuen bezala, herri baten arima haren kantak, haren herri poesia dela onartzen baldin badugu, orduan euskal herriaren existentzia ari gara frogatzen herri horrek poesia baduela frogatzen ari garelarik. Herderrek eskatu bezala, Garay de Monglave euskal gogoaren bila zebilen.

Iruzurra ote?

XX. mendean ere izan ditu kritikiak Altabizkarko Kantuak. Adibidez, Jon Juaristik egurto zuen *El linaje de Aitor* liburuan. Sotilago –baina maltzurrago–, 2006ko liburu baten hitzaurrean, Pascual Tamburrik iradoki zuen, oharkabea-edo, “Altabizkarko Kantuaren 'istriputa' uste baino adierazgarriagoa dela”, erran nahi baita, euskal kultura osoa, kantua bezala, iruzur baten emaitza dela, edo hori defendatzen du Tamburrik –ez, jakina, hitz horiekin–.

Iruzurra ote da Altabizkarko Kantua? Neurri batean, bai. Hau da, haren egileak IX edo X. mendeko balitz bezala –eta jatorriz euskaraz idatzia– azaltzen duena XIX. mendeko –jatorriz frantsesez egina– poema bat dugu. Akort. Hala ere, zilegi litzateke honako hau galdegitea: eta guk, zer dugu guk? Lehenik eta behin, poema polit bat: izan ere, Bladé, bertzeak bertze, modernoegi izateagatik kritikatu zuen, ez baitu ez errimarik ez metrika ezagunik. Eta, bigarrenik, Euskal Herria asmatzeko saio ederra, bere garaiko giro erromantikoarekin bat egiten duena. Iruzurra bera baino gehiago, iruzurraren testuingurua eta faltsukeriaren arazoak interesatzen zaizkigu. Eta poemak gure iruditerian utzitako arrastoa. Euskaldunek izan behar zuten baina inon agertzen ez zen poesia epikoa sortzeari ekin zion Monglavek, Pirinioetan oraindik euskal gogoa badabilela erakutsi nahian. Erran nahi baita, badabilela orain. Garay de Monglaveri naski oraina interesatzen baitzitzaien, iragana baino aise gehiago. Eta hor bai, badugu zer ikasia 1834an aditua izan zen oihu hartatik. ■

BESARO

LANDA HOTELA

Iratiko oihanaren sarreran

Tel.: 948 890 350
www.besaro.es
hotel@besaro.es

www.facebook.com/HotelRuralBesaro